

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Tiivistelmä

Digitalisaation mahdollisuuksia ja etuja korostetaan selonteossa turhan voimakkaasti ja perusteettomasti. Koronakriisi on tuonut esiin paitsi digitalisaation mahdollisuudet myös sen, että vuorovaikutus ja fyysinen läsnäolo ovat tärkeitä ihmiselle niin oppimisen kuin mielenterveydenkin kannalta.

Varhaiskasvatuksen etuja korostetaan selonteossa vailla perusteita, ja varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostaminen otetaan annettuna. Kehityspsykologisessa mielessä varhaiskasvatuksen sisältö ja toiminta sekä sen merkitys lapselle ovat varsin erilaiset vauva- ja taaperoiikäisten kohdalla verrattuna leikki-ikäisiin ja ”pikkueskareihin”. Varhaiskasvatuksen hyödyllisyyttä koskeva tutkimustieto on vähintäänkin ristiriitaista, eikä sitä voi käyttää perusteena siihen, että vaka-osallistumisastetta on nostettava. Varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostamisen perusteet on avattava suoraan, ja niiden on kestettävä tieteellinen tarkastelu. Tasa-arvoa tai työllisyyttä koskevat perusteet ovat eri asia kuin kehityspsykologinen hyöty tai perheen hyvinvointi.

Psykososiaalinen hyvinvointi sekä mielenterveys jäävät selonteossa sivurooliin, vaikka ne nimenomaan ovat suomalaisten työurien ja hyvinvoinnin suurimmat haasteet tällä hetkellä. Mielenterveys on itseisarvo sekä oppimisen ja osaamisen edellytys. Samoin opiskeluhuollon rooli oppimisen ja hyvinvoinnin osatekijänä voisi näkyä selvemmin.

Yleiset kommentit:

Kiitämme: Selonteon visiossa sekä tavoitteissa on kokonaisuudessaan tärkeitä tulevaisuuden suuntaviivoja. Hyvää on kehittämisen pohjaaminen tutkittuun tietoon sekä alueellisiin erityistekijöihin ja väestön muutokseen.

Digitalisaatio: Hyvinvoinnin roolia oppimisessa selonteko korostaa kokonaisuudessaan suhteellisen vähän, digitaalisuutta puolestaan korostetaan hyvin voimakkaasti. Mielenterveyttä sanana ei mainita kertaakaan. Kuitenkin meneillään oleva koronakriisi on ennen kaikkea osoittanut fyysisen kohtaamisen ja vuorovaikutuksen suuren merkityksen ihmisen hyvinvoinnille, kehitykselle ja oppimiselle. Digitalisaatio mahdollisesti ratkaisee monia, esim. koulutuksen alueelliseen tasa-arvoon ja saavutettavuuteen liittyviä, ongelmia, mutta tutkimus- ja kokemusperäinen tieto tämän sinänsä väistämättömän ilmiön mahdollisista negatiivisista seurauksista vielä merkittävin osin puuttuu. Digitalisaatio todennäköisesti aiheuttaa uudenlaisia ongelmia erityisesti oppimisen vaikeuksista kärsivillä ja tulee vaatimaan myös aivan uudenlaisia tukitoimia. Opiskeluhuollon ja opetushenkilöstön on pystyttävä vastaamaan tähän haasteeseen, jotta osaamiserot eivät entisestään lisäänty ja osa oppijoista joudu entistäkin huonompaan asemaan.

Oppimiserot: Oppimistulosten yleisen laskun ja oppimisasenteiden heikentymisen lisäksi erot osaamisessa hyvin menestyvien ja heikommin menestyvien oppilasjoukkojen välillä ovat selonteon mukaan vahvasti kasvaneet (esim. ryhmissä tytöt vs pojat, kantaväestö vs. maahanmuuttajataustaiset, hyvän sosioekonomisen taustan tukemat ja haastavammista taustoista lähtevät lapset). Näiden erojen kaventaminen on tärkein koulutuspoliittinen tavoite, jotta koko ikäluokka saadaan mukaan yhteiskunnan toimintaan.

Tavoitteiden kirkastaminen: Selonteossa pidetään tärkeänä tavoitteena korkeaa, maailman kärkeä olevaa koulutustasoa. Tämä vaatii oppilaskohtaisten tavoitteiden lisäksi myös selkeää sisältötavoitteiden pohtimista jo peruskoulusta saakka. Ammatillisella koulutuksella ja lukio-opinnoilla todetaan selvityksessä olevan eri tehtävät ja eri painotukset. Olisiko näitä eroja osin jopa syytä kirkastaa? Ammattikoulutuksen ja lukio-opiskelun erot (käytännönläheinen/teoreettinen painotus) ovat paljolti hyvin perusteltuja ja palvelevat osaltaan erilaisten oppijoiden valmiuksien hyödyntämistä työelämässä.

Opiskeluhuolto: Opiskeluhuollon rooli tulisi nostaa selonteossa vahvemmin omaksi kokonaisuudekseen, koska opiskeluhuollon riittävin resurssein (mm. koulupsykologit) voidaan merkittävästi auttaa heikosti menestyvien oppilaiden koulunkäyntiä. Psykologi on sekä oppimisen, vuorovaikutuksen ja ihmissuhteiden että mielenterveyden asiantuntija koulussa ja oppilaitoksessa. Myös opettajien työssä jaksamisen tuki esimerkiksi psykologin antaman konsultaation ja työnohjauksen kautta sekä yhteisöllinen opiskeluhoitotyö, jossa psykologi on keskeinen toimija, parantaa haastavien oppijoiden saamaa tukea koulussa.

Koulutuksen taso: Tavoite ”vähintään 50 % nuorista aikuisista on suorittanut korkeakoulututkinnon” ei saa johtaa koulutusten sisältöjen tai muun tason alenemiseen tutkinnoissa. Oppivelvollisuuden nosto ja toisen asteen tutkinnon suorittaminen koko ikäluokassa tukee tavoitteen saavuttamista ehkäisemällä syrjäytymisvaarassa olevien opintopolulta putoamista. Perustason riittävä opetuksen laatu ja siellä heikoimmin menestyvien riittävä tukeminen ovat keskeisimmät tekijät, joilla korkeakoulutuksessa pärjäämistä edellyttävä riittävä perustietojen ja -taitojen osaaminen turvataan.

Koulutuksen ja tutkimuksen tavoitteet ja toimenpiteet

Luvussa käsitellään erityisesti eri koulutusportaiden ongelmakohtia. Ongelmakohtien tunnistaminen on toki oleellista, kun lähdetään muodostamaan tavoitteita, mutta tässä kohtaa lueteltuina ne eivät vieneet kohti tavoitteita ja niiden ratkaisemista, vaan enemmän hämmensivät, koska tavoite- ja toimenpide-ehdotukset jäivät niistä irralleen.

Korkeakoulujen nykyiset toimintarakenteet ... ”eivät tue opiskelijakeskeistä järjestämistä”. Mitä tarkoitetaan ”opiskelijakeskeisellä” tässä yhteydessä? Lause kaipaa selvennystä.

Tekstissä korostetaan yhdenvertaisuutta, perusoikeuksia asuinpaikasta riippumatta. ”Kaikkiällä Suomessa on yhdenvertaiset mahdollisuudet kasvaa, kehittyä ja oppia”. Tähän tavoitteeseen pääseminen on vaikeaa, jos kouluverkkoa (perus- ja toisen asteen koulutuksessa) karsitaan merkittävästi kuten selonteossa mainitaan tapahtuvan. Näiden tavoitteiden voi nähdä olevan keskenään ristiriidassa. Digitalisaatio lisää yhdenvertaisuutta asuinpaikasta riippumatta, mutta asettaa haastetta niin oppimiselle kuin yhteisöllisyyden muodostumiselle ja hyvinvoinnillekin.

Tavoite nostaa korkeakoulutettujen määrä vähintään 50 %:iin ei saa johtaa korkeakoulutuksen nimikkeiden tai sisältöjen inflaatioon. Kaiken korkeakoulutuksen on säilyttävä tiedeperustaisena.

Henkilökohtaisen tuen ja ohjauksen tarve korostuu nykyisin kaikissa kansalaisen elämän vaiheissa ja eri oppimisen tasoilla. Tämä edellyttää riittävää resursointia ohjauspalveluihin kaikilla eri koulutuksen tasoilla. Henkilökohtainen tuki ja varhainen ohjauksen tarpeen tunnistaminen toteutuu parhaiten pienemmissä kasvatus- ja opiskelijaryhmissä sekä lähiopetuksessa.

Koulutuksen eri tasoilla, jo varhaiskasvatuksesta lähtien, on tärkeää kiinnittää huomiota lapsen ja nuoren osallisuuden mahdollistamiseen ja vahvistamiseen sekä yhteisöllisyyden rakentamiseen oppimisympäristössä, mikä tukee oppimista ja suojaa lapsen ja nuoren mielenterveyttä. Tämä on myös oppimisen ja osaamisen perusta. Tämä edellyttää moniammatillista osaamista ja tukea joka kouluasteella varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle elimellisenä osana koulutusorganisaatiota ja -yhteisöjä.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visiossa ei mainita ollenkaan psyykkistä/psykososiaalista hyvinvointia, mielenterveyttä tai oppilas- ja opiskelijahuoltoa. Kuitenkin psyykinen hyvinvointi ja mielenterveys ovat sekä itseisarvoja että oppimisen ja osaamisen kannalta välttämättömiä. Suomalaisten työurien haasteena on tällä hetkellä ennen kaikkea psyykinen jaksaminen. Tämä tosiseikka olisi syytä huomioida myös koulutuspoliittisessa tavoitteenasettelussa.

Visioon on syytä nostaa näkyville opiskeluhuollon rooli. Tavoite ”kaikilla on oikeus oppia ja kasvaa sekä saada tarvitsemansa tuki ja ohjaus” vaatii osaavaa ja riittävästi mitoitettua opiskeluhuollon henkilöstöä (kouluterveydenhuolto, psykologi ja kuraattori) sekä erityisopetuksen resursseja. Kohdassa ”Osaavaa ja sitoutunutta opetus-, ohjaus- ja muuta henkilöstöä on riittävästi kaikkialla Suomessa ja henkilöstö kehittää osaamistaan säännöllisesti.” on hyvä kirjoittaa auki oppilas- ja opiskeluhuollon henkilöstö, joka on laissa määritelty (kouluterveydenhuolto, hammashuolto sekä psykologit ja kuraattorit) ja jota monet kunnat eivät ole palkanneet riittävästi lainsäädännöstä huolimatta.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

s. 16 on, ilman lähdeviitteitä, todettu, että tutkimuksen mukaan varhaiskasvatus vaikuttaa myönteisesti kaikkiin lapsiin ja erityisesti vaikeista oloista tuleviin lapsiin. Olemassaolevan tutkimustiedon perusteella näin ei voi sanoa, sillä tutkimustieto on ristiriitaista. Lisäksi se on valtaosin muualla maailmassa tehtyä eikä näin ollen edes välttämättä sovellettavissa Suomen oloihin. Viime vuosina usein viitattu suomalainen Karhula, Erola & Kilpi-Jakosen (2016) tutkimus ei sekään osoita varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta: tutkimuksessa huomattavat yhteydet varhaiskasvatuksen aloittamisen ja myöhemmän koulutuksen välillä häviävät, kun mallissa huomioidaan vanhempien sosioekonomiset tekijät. Myöskään tutkimuksesta ei käy ilmi, että varhaiskasvatus olisi vaikeammista oloista tuleville lapsille vaikuttavampaa. Esimerkiksi myös TIMMS-tutkimuksen (2015) mukaan varhaiskasvatus ei selitä oppilaiden välisiä eroja neljänneltä luokalta lähtien. Perustelut varhaiskasvatukseen osallistumisen ajatelluista hyödyistä olisi hyvä kirjoittaa selonteossa auki. Jos ne liittyvät työllisyysasteeseen tai sukupuolten tasa-arvoon, tämä on eri asia kuin kehitykselliset hyödyt lapselle (tai esimerkiksi perheen hyvinvointi).

Ylipäänsä selonteossa olisi hyvä kirjoittaa auki varhaiskasvatuksen määritelmä – onko myös kotona tapahtuva kasvatus ”varhaiskasvatusta”? Pienelle lapselle kotona annettu ”varhaiskasvatus” voi olla ja useimmiten on erittäin laadukasta. On paljon tutkimustuloksia, joiden mukaan alle 3-vuotiaiden kotihoidolla on myönteisiä vaikutuksia. Kehityspsykologisista lähtökohdista ajatellen olisi selonteossa hyvä edes jollain tavalla huomioida se, että lapsen ikä vaikuttaa varhaiskasvatuksen hyötyihin. Tavoitteissa olisi syytä tuoda (mm. kehityspsykologiseen) tutkimukseen pohjautuva näkemys siitä, mistä iästä alkaen varhaiskasvatukseen osallistumista pyritään lisäämään. Varhaiskasvatuksen sisältö ja merkitys on varsin erilaista vauvaikäisen ja taaperon tai leikki-ikäisen kohdalla. Ensimmäisten kuukausien ja vuosien aikana lapsi tarvitsee ennen kaikkea turvallista, pysyvää ja sensitiivistä hoivaa, myöhemminä vuosina vasta korostuvat erilaiset tiedot ja taidot sekä toverisuhteet. Nyt varhaiskasvatusta käsitellään yhtenä kokonaisuutena huomioimatta ollenkaan vauvan ja lapsen kehitysvaiheita ja tarpeita.

Mikäli Suomessa asetetaan tavoitteeksi lasten aktiivisempi osallistuminen varhaiskasvatukseen, sen perusteena on käytettävä todenmukaisia tietoja. Jos esimerkiksi tavoitellaan äitien korkeampaa työllisyysastetta, tämä on hyvin erilainen peruste. Toisaalta arviot kotihoidontuen poistamisen parantavista vaikutuksista naisten työllistymiseen ovat aiemmin luultua ristiriitaisempia, hyötyä on ehkä yliarvioitu. Päiväkodissa tarjottavan varhaiskasvatuksen lisääminen etenkin pienille lapsille on kallista, koska ala on työvoimaintensiivinen. On myös huomioitava, että kotihoidontuen poistamisella voi olla negatiivinen vaikutus jo nyt huolestuttavan alhaiseen syntyvyyteen, jos sen perheissä koetaan entisestään heikentävän taloudellista tilannetta. Maksuttomuus varhaiskasvatuksen osalta (selonteossa mainittu tavoite s. 21, jossa pyritty huomioimaan ikätasoinen tarve eli 4 tuntia/pv) nostaisi varhaiskasvatukseen osallistumista luultavasti tehokkaammin.

Järjestettyyn varhaiskasvatukseen osallistumisen puute voi olla ongelmallista esim. maahanmuuttajataustaisissa perheissä, jossa kielitaito on heikkoa ja integroituminen kulttuuriin ja yhteisöön on kesken. Tällöinkin on huomioitava, että hyötyä voi olla myös ja ennen kaikkea avoimista vk-palveluista, joissa mukana ovat sekä lapsi että vanhempi/vanhemmat.

Jotta tavoiteltu riittävä, oikea-aikainen ja matalan kynnyksen tuki oppimiselle ja hyvinvoinnille varmistuu, on riittävä monialainen osaaminen ja tuki oltava käytössä yhdenmukaisesti varhaiskasvatuksesta lähtien. Nyt psykologin asiantuntijuus puuttuu vakan organisaatiosta ja arjesta, vaikka laki sen takaa esiopetuksesta toiselle asteelle, mikä onkin välttämätöntä. Varhaiskasvatuksen psykologipalvelut on turvattava laissa samalla tavalla kuin esi-, perus- ja toisella asteella jo on ja vastaavasti, kuin varhaiskasvatuksen erityisopettaja jo on laissa määritelty. Varhaiskasvatuksen laatu on välttämätöntä sekä itseisarvona että osatekijänä, mikäli varhaiskasvatukseen osallistumisen astetta voidaan nostaa. Monialainen osaaminen ja psykologin tuki varhaiskasvatuksen arjessa on välttämätön laadun osatekijä.

Varhaiskasvatuksen merkitystä oppimistuloksien parantumisessa korostetaan paljon kautta koko selonteon. On tärkeää, että varhaiskasvatus on laadukasta, ja myös mielikuvat varhaiskasvatuksesta vaikuttavat vanhempien halukkuuteen viedä lapsi kodin ulkopuoliseen hoitoon. Varhaiskasvatuksen laadun noston esteenä ja korkeakoulutettujen varhaiskasvattajien osuuden lisäämisen esteenä on myös alan heikko vetovoima opiskelijoille ja työntekijöille.

Psykososiaalisen oppilashuollon on oltava kiinteä osa koulua tai varhaiskasvatuksen yksikköä niin fyysisesti kuin myös hallinnollisesti, eikä tuen palveluja tule viedä kauemmas maakuntien järjestettäväksi. Maakunnista käsin on mahdoton olla osa yhteisöä, jossa oppiminen, turvallisuus ja psykososiaalinen hyvinvointi muodostuvat. Oppilashuollon psykologien ja kuraattorien tulee olla osa päiväkotijärjestelmän ja kouluyhteisöä niin fyysisesti kuin hallinnollisestikin, jotta lain vaatima yhteisöllinen tuki varmistuu ja palvelun ennaltaehkäisevä tarkoitus toteutuu. Sote-maakunnan psykososiaalisten palveluiden toimintatapa on toisentyypinen kuin oppilashuollon, ja näin tuleekin olla.

Erityisen tärkeää on luoda lapselle jo varhaiskasvatuksesta lähtien turvallinen oppimisympäristö, jolle tuleva oppiminen ja hyvinvointi pohjautuu. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen saamisen turvaaminen ajoissa sekä kiusaamisen vastainen työ tärkeää syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi. Korjaavat toimet varhaisessa vaiheessa tukevat jatkossa oppimista ja tuovat yhteiskunnalle taloudellista säästöä. Lapsiperheiden tukeminen nykyistä kokonaisvaltaisemmin on keskeistä turvallisen pohjan mahdollistamiseksi. Perusopetuksessa tulee turvata yhteisöllisyys, ja omaopettajuuden mahdollisuuksia myös yläkoulussa on pohdittava.

s. 17 ”Oppilaiden väliset osaamiserot heijastuvat oppilaan sosioekonomisen taustaan.” Pitäisikö tässä lukea toisinpäin, sosioekonominen tausta heijastuu oppilaiden osaamiseroihin?

s. 18 ”Opiskeluhoitoa toteutetaan yhteisöllisesti opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.”

Puuttuu maininta oppilashuollon lakisääteisydestä. Ilman mainintaa toimijat jäävät auki. Lakisääteinen-termi tuo esiin, että oppilas- ja opiskeluhoitolaissa on määritelty, keistä toimijoista on kyse. Kunnat ovat pyrkineet korvaamaan lakisääteisiä opiskeluhoillon työntekijöitä vähemmän koulutetuilla mahdollisesti edullisempien palkkakustannusten takia. Esitämme tähän täydennystä: ”Opiskeluhoillon toteuttamisesta ja sen toimijoista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013)”. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen osalta s. 43 todetaan ”Varhaiskasvatuksen opettajien ja muun henkilöstön kelpoisuuksista säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018).”

s. 18 ”Lasten ja nuorten hyvinvointia vahvistetaan ennaltaehkäisevästi moniammatillisilla ja oikea-aikaisilla matalan kynnyksen palveluilla”.

Ilmaisu on epäselvä – tarkoitetaanko nykyisten lakisääteisten palveluiden vahvistamista ja kehittämistä vai kenties kokonaan uusia palveluita? Todennäköisesti tarkoitetaan nykyisten palveluiden riittävää resursointia ja kehittämistä, joten parempi muotoilu olisi ”Lasten ja nuorten hyvinvointia edistetään ja ongelmia ehkäistään resursoimalla ja kehittämällä moniammatillisia ja oikea-aikaisia matalan kynnyksen palveluita”.

s. 18 Hyvä, että nostetaan esiin oppilashuolto ja toisaalta vaikeista taustoista tulevien lasten ja nuorten ongelmat. Kehitykselliset oppimisvaikeudet ja mm. neuropsykiatriset ongelmat olisi hyvä tuoda myös esiin merkittävänä syrjäytymisen riskiin vaikuttavina tekijöinä sekä tuen tarvetta nostavina tekijöinä.

s. 18 ”Lapsi- ja perheystävällisen yhteiskunnan toteutuminen edellyttää sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen, kuntien ja maakuntien alueiden yhteistyötä.”

On huomioitava, että lapsi- ja perheystävällisyys edellyttää, että sivistystoimi on itsessään varustettu riittävällä monialaisella osaamisella ja palveluilla lasten, nuorten ja perheiden hyväksi. Sivistystoimen

ja sote-maakunnan tapa tehdä mielenterveystyötä on erilainen, oppilashuollon psykologien ja sote-maakunnan psykologien (esim. äitiys- ja lastenneuvola, perheneuvola, lastenpsykiatria) työ on eri työtä, vaikka ammattinimike ja kohderyhmä on samat. Sivistystoimessa tarvitaan omat oppilashuollon psykologit, jotka ovat käytettävissä niin organisaation, yhteisön, luokkien ja ryhmien kuin yksittäisten oppilaiden ja perheidenkin tasolla. Sote-maakunnan psykologeilla on omat tärkeät tehtävänsä ja työtapansa.

s. 18 ”Tutkimusten mukaan jo 3–6-vuotiaiden lasten keskuudessa näkyy esimerkiksi toverisuhteiden ulkopuolelle jättämistä.”

Asia on erittäin tärkeä, ja tekstin tarkoitus lienee kiinnittää huomiota siihen, että lasten tunne- ja kaveritaitoja pitää tukea jo varhaisesta vaiheesta alkaen. Tämä muotoilu on kuitenkin hieman erikoinen, etenkin ilman lähdeviitettä. Varsinaisestihan esim. 3-vuotiaiden kohdalla ei voida edes puhua ”toverisuhteista” siinä mielessä, kuin kouluikäisten kohdalla. Tässä varmaan oikeastaan tarkoitetaan sanoa, että jo varhaiskasvatuksessa (ja etenkin varhaiskasvatuksessa) lapset tarvitsevat kehityksellisestä tasostaan johtuen aikuisten tukea kaveritaidoissaan sekä siinä, miten kaikki lapset otetaan huomioon ja mukaan leikkeihin.

s. 18 ”Lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtiminen edellyttää, että mm. erilaiset sosiaali- ja terveystoimet toimivat yhteen koulujen, varhaiskasvatuksen ja nuorisotoimen kanssa.”

Myös tässä huomioitava, että erilliset sosiaali- ja terveystoimet, kuten neuvolat, lasten- ja nuorten psykiatria ja lastensuojelu, ovat eri asia kuin kouluun elimellisesti kuuluva opiskeluhuolto, joka ei ole erillinen palvelu vaan osa koulun toimintaa, osa koulun kasvatus- ja opetustyötä.

s. 19 Koronan osalta on jo paljon tutkimustietoa lapsilta, nuorilta ja koulumaailmasta. Sitä voisi ehkä hyödyntää enemmän tässä? Olennaista huomioida, että kyse on ainakin kahdesta osin erilaisesta asiasta – toisaalta akateemisesta oppimisesta (joka sekin on psykososiaalinen prosessi), toisaalta sosiaalisista suhteista, jotka koulu- ja nuoruusiässä ovat aivan keskeisiä ja joita ei voi ylläpitää pelkästään etäyhteyksin, sekä yhteisöllisyydestä.

s. 19 Lainsäädännön ja rahoitusmallin uudistaminen hyviä asioita. Erityisen hyvää: ”Rahoituksen painopistettä siirretään perusrahoitukseen ja pitkäjänteisen kehittämisen tukemiseen avustushakujen sijaan”.

s. 19 todetaan, että varhaiskasvatus ja esiopetus säilyvät pääosin julkisesti tuotettuina; kuitenkin merkittävä osa varhaiskasvatuksesta tuotetaan yksityisesti tällä hetkellä. 17 % lapsista on yksityisten palveluiden piirissä.

s. 20 "Oikeus oppia -kehittämishjelman pohjalta laaditaan toimenpiteet maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimisedellytysten ja koulutussiirtymien turvaamiseksi erityisesti koulutuksen nivelvaiheissa. Huomio kiinnitetään maahanmuuttajataustaisten oppimisedellytysten turvaamiseen, erityisesti vasta maahan saapuneiden oppilaiden kielellisen ja muiden oppimisvalmiuksien osalta. Arvioidaan toimenpiteiden riittävyttä ja tarkennetaan resursointia tarvittaessa."

Tämä on erittäin tärkeä asia, mutta mitä tarkoittaa konkreettisesti? Tarkoitetaanko tällä valmistavan opetuksen resurssien varmistamista, vai mitä?

Esim. "... oppilaiden kielellisen ja muiden oppimisvalmiuksien osalta. Tämä tarkoittaa riittävästä valmistavan opetuksen resurssien huolehtimista", tms.? Tai "... tarkennetaan valmistavan opetuksen resursointia tarvittaessa."?

s. 20 Positiivisen erityiskohtelun vakiinnuttaminen on hyvä tavoite.

"Oikeus oppia -kehittämishjelman pohjalta laaditaan toimenpiteet maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimisedellytysten ja koulutussiirtymien turvaamiseksi erityisesti koulutuksen nivelvaiheissa "

Erittäin tärkeä nosto.

s. 21 "Lainsäädännöllä turvataan lapsen ja nuoren kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille riittävä oikea-aikainen tuki ja matalan kynnyksen palvelut yhdenvertaisesti kaikkialla Suomessa."

Tämä kuulostaa hienolta, mutta mitä tarkoittaa käytännössä? Välttämättömiä uudistuksia ovat varhaiskasvatuksen psykologin määrittely lainsäädännössä sekä opiskeluhuollon RIITTÄVÄN TASOINEN sitova mitoitus (mikäli mitoitus säädetään liian väljäksi, se tulee huonontamaan palveluita monissa kunnissa). Suunnitteilla oleva opiskeluhuollon sääntelyn ja työnjohdon siirtäminen peruskunnista sote-maakuntiin riskeeraa juuri tämän tavoitteen. Sote-maakunnasta käsin opiskeluhuolto tulee painottumaan korjaavaan yksilötason työhön edistävän ja ehkäisevän työn ja ryhmien ja yhteisön näkökulman jäädessä syrjään.

s. 21 "Edistetään varhaiskasvatus- ja kouluyhteisöjen hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäistään kiusaamista vakiinnuttamalla ennaltaehkäisevä poikkihallinnollinen ammattilaisverkosto osaksi varhaiskasvatuksen ja koulujen toimintakulttuuria."

Tässä jälleen olennaista huomata, että varhaiskasvatuksen ja koulun toimintakulttuurissa voidaan lisätä hyvinvointia, osallisuutta ja parempia sosiaalisia suhteita ennen kaikkea siten, että sivistystoimen, varhaiskasvatuksen ja koulujen organisaatiossa ja yhteisöissä sisällä on riittävä monialainen osaaminen. Tämän lisäksi luonnollisesti tarvitaan hyvää yhteistyötä muihin palveluihin kuten sote-maakuntaan ja poliisiin. Ensi sijassa tämä toiminta on kuitenkin koulun omaa toimintaa, jossa olennaisena osana psykologi ja kuraattori. On myös huomioitava, että sote-maakunnan palveluiden (esim. lanu-psykiatria, lastensuojelu) ja poliisien resurssien on oltava sellaiset, että kouluyhteistyöhön on aikaa.

s. 21 Hienoa, että lukutaitoon ollaan kohdentamassa lisäresursseja kyllin varhaisessa vaiheessa. "Varmistetaan kaikille oppilaille riittävät perustaidot..." Tähän olisi hyvä lisäys erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden huomiointi.

s. 22 "Lasten ja nuorten tuki- ja hyvinvointipalvelut toimivat ennaltaehkäisevästi ja reagoivat nopeasti nouseviin tarpeisiin"

Tästä puuttuu tärkein eli hyvinvoinnin edistäminen. Ehkäiseminenkin on jo ongelmien ehkäisemistä. Hyvinvointia rakennetaan yhteisön ja ryhmien tasolla kiinteässä arjen yhteisessä työssä opettajien kanssa. Palvelut eivät siis ole erillinen osa, vaan psykososiaalinen opiskeluhoito on kiinteä elimellinen osa koulun toimintaa ja arkea. Tämä edellyttää riittävät resurssit. Tällä hetkellä oppilashuollossa yhteisöllisen, edistävän ja ehkäisevän työn toteutus on paikoin retuperällä paljolti resurssien riittämättömyyden vuoksi.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

On tärkeää taata kaikille nuorille alueellinen tasa-arvo koulutuksen saatavuudessa. Digitaalisuus ja etäopetus eivät yksin ratkaise tätä. Toisella asteella tulee turvata, että nuorelle tarjolla on tarjolla myös riittävästi lähiopetusta, jotta nuoren tarpeet ja mahdolliset erityispiirteet oppijana tulevat nykyistä paremmin huomioituiksi.

Ammatillisissa opinnoissa pitäisi jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota nuoren sitouttamiseen opintoihin mielekkäillä ammattiin orientoivilla opinnoilla ja riittävällä henkilökohtaisella tuella jo opintojen alkuvaiheesta alkaen. Ammatillisissa opinnoissa opiskelunvalmiuksien vahvistaminen (mm. äidinkielen ja matematiikan osalta) keskeistä jo opintojen aikana, jotta halu hakeutua jatko-opintoihin lisääntyisi ja siirtyminen jatko-opintoihin korkeakoulutukseen helpottuisi.

Työelämä tietouden ja -valmiuksien parantamiseen ja systemaattiseen kehittämiseen tulee keskittyä nykyistä enemmän ammatillisten opintojen aikana. Riittävä resursointi ammatilliseen työvalmennukseen tulee toisella asteella taata. Nyt liian moni opiskelija keskeyttää, kun tukea ei ole riittävästi saatavilla.

Kesätöiden mahdollistaminen nuorille jatkossa keskeistä työkokemuksen kartuttamiseksi ja ammatinvalinnan selkeyttämiseksi. Työpaikoille ja yrityksiin koulutettujen työn opastajien ja ohjaajien lisääminen on tarpeellista tulevaisuudessa henkilökohtaisen tuen turvaamiseksi nuorille työpaikoilla. Ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta eli VALMA-koulutusta tulee lisätä entisestään mm. maahanmuuttajilla kielitaidon parantamiseksi, koulunkäyntiin "sopeutumiseksi" pitkän tauon tai päihteiden käytön/vankilassa olon jälkeen, alavalinnan varmistamiseksi, puutteellisen peruskoulun oppimäärän osaamisen vuoksi tai mielenterveysongelmien aiheuttamien rajallisten voimavarojen vuoksi.

s. 23 Hyvä, että itseohjautuvuuden vaate ongelmat on huomioitu. Ammatillisen koulutuksen osalta opetusresursseja on vähennetty, mikä aiheuttaa opiskelijoille tyhjäkäyntiä päiviin, ja opetusta

muutettu työelämäpainotteisemmaksi. Kaikki opiskelijat eivät ole valmiita tässä ikävaiheessa hankkimaan itselleen työharjoittelupaikkaa eivätkä kykene käymään töissä. Koulutus pitäisi suunnitella niin, että näille opiskelijoille olisi vaihtoehtoinen tapa suorittaa opintoja esim. koulussa harjoittelua tehden. Tässä kohdassa voisi myös mainita nivelvaihe/valmistavasta opetuksesta, joka näkyikin kaaviossa. Nivelvaiheopetuksen rooli tulee olemaan erittäin tärkeä nyt, kun oppivelvollisuusikä pitenee. Meillä on tällä hetkellä paljon opiskelijoita, jotka eivät kykene opiskelemaan lukio- tai ammatillisessa koulutuksessa, ja nivelvaiheopetuksesta tulisi suunnitella heitä aktivoivaa ja kuntouttavaa. Nivelvaiheopetusta tulisi olla saatavilla myös pienillä paikkakunnilla läheltä, koska näillä opiskelijoilla ei välttämättä ole kykyä matkustaa pitkiä matkoja toiseen kuntaan opetusta saamaan. Olisi hyvä, että tarvittaessa opetus olisi liikkuvaa sinne, missä opiskelijat asuvat.

Valikoitumiseen toisen asteen opintoihin vaikuttaa merkittävästi, mitä peruskoulussa on opittu, mihin puolestaan vaikuttaa opiskelumotivaatio ja kyvyt. Olennaista olisi panostaa peruskoulussa opittavien taitojen hallintaan, joissa pojat pärjäävät selonteon mukaan huonosti. On varmistettava, että peruskoulun päättävällä on luku- ja kirjoitustaito sekä peruslaskutoimitukset hallussa.

s. 24 On hyvä, että kolmiportaisen tuen ajatusta vietäisiin myös toisen asteen opintoihin. On erittäin harmillista, että kognitiiviselta kapasiteetiltaan lukiokelpoinen mutta esim. mielenterveyden ongelmien kanssa painiva opiskelija helposti syrjäytyy opinnoistaan, koska lukiossa joustomahdollisuuksia on niin vähän. Lukioiden välinen kilpailu myös aiheuttaa sitä, että tuen tarpeisia opiskelijoita mielellään siirretään muualle opiskelemaan.

“Kehitetään opintojen ohjauksen toimintamalleja ja seurantaa, jotta voidaan varmistua siitä, että koulutuksen järjestäjillä on riittävät edellytykset huolehtia opiskelijoiden tarpeisiin vastaavasta opetuksesta ja ohjauksesta”

Tämä on tärkeää, ja tämän tulee sisältää myös vahvaa koulutusta sekä myös nykyistä selkeämpää resursointia esim. ryhmänohjaajille ja vastuuopettajille opiskelijoiden tilanteen seuraamiseen, opetuksen ja ohjauksen räätälöintiin sekä moniammatilliseen yhteistyöhön opiskeluhuollon kanssa.

“Turvataan kaikille toisen asteen opiskelijoille heidän tarpeisiinsa vastaavat opiskeluhuollon palvelut sekä mahdollisuus henkistä ja fyysistä hyvinvointia tukevaan toimintaan oppilaitosyhteisössä yhdenvertaisesti maan kaikissa osissa toimintatapoja ja tarvittaessa myös lainsäädäntöä ja rahoitusjärjestelmiä kehittämällä.”

Tämä kohta on tärkeä; herää kysymys, miksi samaa ei ole todettu perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kohdalla? Tärkeää tosin muotoilussa huomata, että opiskelijoiden tarpeisiin vastataan paitsi suorilla palveluilla heille (yksilövastaanotto, ryhmät) myös esimerkiksi opettajien konsultaatiolla ja tuella, yhteisötason työllä, työllä luokissa ja opetusryhmissä, työllä oppilaitoksen organisaatiossa. Opiskeluhuolto sisältää sekä yksilöllisen opiskeluhuollon että yhteisöllisen opiskeluhuollon, joista viimeksi mainittu on hyvinvointia edistävää ja ehkäisevää; yksilötyö sisältää jo aina ongelmaan puuttumisen, vaikka se onkin elämänkaarta ajatellen ehkäisevää.

“Lisätään ammatillisten perustutkintojen yhteisten tutkinnon osien osuutta tutkinnossa tai tarjotaan muulla tavoin mahdollisuus suorittaa nykyistä joustavammin ja laajemmin yleissivistäviä ja perustaitoja vahvistavia osaamiskokonaisuuksia ammatillisessa koulutuksessa.”

Tähän täytyy myös resursoida riittävästi. Esim. erityisopetuksen tarve tulee todennäköisesti kasvamaan.

s. 25 ”Turvataan kaikille toisen asteen opiskelijoille heidän tarpeisiinsa vastaavat opiskeluhuollon palvelut sekä mahdollisuus henkistä ja fyysistä hyvinvointia tukevaan toimintaan oppilaitosyhteisössä yhdenvertaisesti maan kaikissa osissa toimintatapoja ja tarvittaessa myös lainsäädäntöä ja rahoitusjärjestelmiä kehittämällä.”

Tämä on erinomainen ja tärkeä linjaus. Riittävä resursointi sekä lähellä ja tavoitettavissa olevat opiskeluhuollon palvelut ovat ensiarvoisen tärkeitä, jotta tavoitteet opintojen keskeyttämisen vähenemisestä saavutetaan. Opiskeluhuollon palvelut tulisivat turvata osana oppilaitosyhteisöä myös hallinnollisesti, eikä kauas maakuntiin vietyinä sosiaali- ja terveyshuoltona, jolloin saavutettavuus heikkenee ja palvelun painopiste siirtyy ennaltaehkäisystä ja yhteisöllisyydestä sairauksien hoitoon. Opiskeluhuollon psykologipalvelut toimivat myös oppimisvaikeuksien tutkimisen ja tunnistamisen asiantuntija-apuna, mikä on edelleen tärkeää myös toisella asteella aivan samoin kuin perusopetuksessa.

Lukiokoulutuksen rakenteiden ja sisältöjen kehittäminen: Yliopistojen valintakoeuudistus näyttäisi jo nyt vaikuttava merkittävästi mm. lukiolaisten kurssivalintoihin. Tämän uudistuksen vaikutukset voivat herkästi ylittää ihmisten ja yhteiskunnan sivistystarpeet. Uudistuksen vaikutuksia mm. lukiokoulutuksen sisältöihin kuten myös lukiolaisten kuormittumiseen olisi tärkeä seurata erityisen tarkasti.

”kehitetään ammatillisten tutkintojen perusteita... ja lukion opsia niin että...tutkintojen osien osa-alueita voidaan yhdistellä nykyistä joustavammin...” ja ”Varmistetaan että yhdistelyä voidaan tosiasiallisesti toteuttaa kaikkialla Suomessa”. Nämä ovat hienoja tavoitteita, mutta mitkä ovat keinot niiden toteuttamiseen alueellisesti edelleen karsiutuvassa toisen asteen kouluverkossa? Lukion opiskelussa on nyt seurattu yliopistojen valintamenettelyjen kehitystä; muualla selonteossa peräänkuulutetaan puolestaan ammatillisen opiskelun osalta erityisen tarpeellista kiinteää yhteyttä työelämän tarpeisiin ja toisaalta ammattikoulujen alueellista erikoistumista. Onko mielekkäästi löydettävissä riittävästi yhteisiä sisältöjä kummankaan koulutuksen sisällöllisiä vaatimuksia madaltamatta?

s. 27 ensimmäinen kappale: ”toimintaympäristön tuottamat ongelmat” jää epäselväksi, voisiko tätä avata hiukan lisää?

s. 28 Lukiokoulutuksen järjestäjiä toivotaan jatkossa olevan nykyistä vähemmän; miten on ajateltu kiinteä yhteistyö yläkoulujen kanssa mm. opettajaresurssien osalta?

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Alueellisesti yliopistopaikkakuntien ulkopuolella on usein pulaa akateemisesti koulutetusta työntekijöistä. Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisääminen ei ehkä ratkaise tätä ongelmaa. Myös korkeasti koulutettujen työntekijöiden työelämätarpeiden näkökulmasta korkeakouluopintoja (erityisesti perustutkintojen jälkeisiä opintoja tai niiden osia) on tärkeää pystyä suorittamaan myös

eri puolilta maata, yliopistopaikkakuntien ulkopuolelta. Tutkimusyhteistyö yliopistojen ja alueellisten keskusten välillä kaipaa edelleen tiivistämistä (esim. tieteellisten kirjastojen aineistoihin maksuton pääsy ei saisi rajoittua yliopistoihin työsuhteessa oleviin). Tämä osaltaan tukisi työelämässä olevien osaamisen päivittämistä työelämän muuttuessa.

s. 30: Tavoitteet korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämisestä: Jo tässä yhteydessä olisi hyvä tuoda esiin myös alakohtainen työelämän henkilöstötarpeiden huomiointi, jotta tutkimukset myös johtaisivat työllistymiseen.

On tärkeää, että jatko-opinnoissa "ristiin hakeutuminen" ts. lukiosta ammatilliselle puolelle ja ammattikorkeakoulusta yliopistoon edelleen mahdollistuu.

Sen rinnalla, että korostetaan korkeakoulutuksen arvostusta ja tavoitetta nostaa korkeakoulutettujen määrää, on tärkeää myös nostaa muiden koulutusväylien arvostusta huomioiden, että kaikki yhteiskunnassa tarvittavat toimialat eivät tarvitse korkeakoulutettuja työntekijöitä. Yhteiskunnan pitäisi pystyä tarjoamaan työtä myös yksilöille, jotka eivät syystä tai toisesta kykene laajamittaiseen ja pitkäaikaiseen opiskeluun.

s. 31 "Vuonna 2030 vähintään 50 % nuorista aikuisista suorittaa korkeakoulututkinnon. Tavoitteen saavuttamiseksi aloittajien määrää korkeakoulutuksessa lisätään vuoteen 2030 saakka ja korkeakoulutukseen suunnataan tämän vaatimat taloudelliset lisäresurssit. Lisäaloituspaikat suunnataan painotetusti niille aloille ja alueille, joilla on koulutuskysyntää ja joilta työllistytään hyvin, kuitenkin huomioiden joustavuus suhteessa kysynnän ja työmarkkinoiden muutoksiin."

Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutetuille on kysyntää koko ajan enemmän ja enemmän. Työntekijäpulasta kärsitään varsinkin kasvukeskusten ulkopuolella. Esimerkiksi psykologien koulutuspaikkoja on lisätty, ja on perustettu myös uusi koulutusohjelma Oulun yliopistoon. Uutta koulutusohjelmaa perustettaessa on huolehdittava riittävästä resursoinnista sekä asianmukaisesta psykologian osaamisesta ja ammattitaidosta koulutuksessa. Myös opintoihin kuuluva pakollinen harjoittelu on saatava ministeriöiden rahoittaman koulutuskorvauksen piiriin, jotta harjoittelun rahoitus ei jää kurjistuvien kuntien vastuulle yksin. Lisäksi psykologien erikoistumiskoulutuksen tulee olla opiskelijalle maksutonta vastaavasti kuin sosiaalityön erikoistumiskoulutus ja lääkärin erikoistuminen. Lisäksi psykologian opetusresurssit on saatava koulutuksen vaatimuksia vastaavalle tasolle. Psykologian alan kerroinluokitusta on muutettava OKM:n rahoitusmalliehdotuksessa. Tällä hetkellä olevassa ehdotuksessa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen rahoitusmalleiksi vuodesta 2021 alkaen on eri alan tutkimukset luokiteltu kerroinluokkiin sen mukaan, millä kertoimella valmistuneesta tutkinnosta tulee rahoitusta. (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:35). Kerroinluokat perustuvat arvioituun opetusresurssimäärään. Ylemmät korkeakoulututkinnot on jaettu kolmeen eri ryhmään. Ryhmä 1, kerroin 1; ryhmä 2, kerroin 1.75; ryhmä 3, kerroin 3. Luokittelussa on huomioitu tutkintojen järjestämisestä aiheutuvia kustannus- ja muita eroja. Luokittelussa psykologian alan tutkinto on luokiteltu alimpaan kerroinryhmään 1. Psykologian alan yliopistotutkinnon tulee ehdottomasti kuulua ehdottomasti ryhmään 3, kuten lääkäreidenkin. Psykologien koulutus sisältää runsaasti lähiopetusta, pienryhmäopetusta ja kliinistä opetusta sekä koulutuksen toteuttamiseen tarvitaan erityistä välineistöä ja tiloja. Lisäksi on huomioitavaa, että muun kliinisen opetuksen lisäksi psykologiksi laillistaminen edellyttää pitkän 5 kuukauden ohjatun harjoittelun.

s. 34 Mitä tarkoitetaan sote-alan epätarkoituksenmukaisen pitkällä koulutusputkilla? Tarpeettomien päällekkäisyyksien purkaminen on luonnollisesti hyvä, mutta samaan aikaan koulutusten, pätevyyksien ja ammattinimikkeiden laadusta on huolehdittava. Koulutusputket voivat olla pitkiä myös siksi, että osaamista vaaditaan niin paljon.

Korkeakoulut toteuttavat yhteisen digitaalisen palveluympäristön... jota oppija voi hyödyntää koulutustaustasta, työmarkkina-asemasta tai koulutusasteesta riippumatta” Hyvä tavoite. Tieteellisen tiedon saavutettavuus koko maassa (ei vain yliopistokaupungeissa) on tärkeää. On muistettava, että opintojen ohjauksesta ja tutkinto-opiskelijan tarvitsemasta henkilökohtaisesta ohjauksesta ja sen laadusta on kuitenkin samalla pystyttävä huolehtimaan. Opintosisältöjen avaamisessa on huomioitava myös yliopistoissa opetustyötä tekevien henkilöiden tekijänoikeudet ja asianmukaiset korvaukset.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

s. 37 “Numeerisena tavoitteena on tutkimus- ja kehittämismenojen pysyväisluonteinen kasvattaminen 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta” Tavoitteen muotoilua voisi hioa, esim. tavoitteena on kannustaa yksityissektoria investoimaan lisääntyvässä määrin TKI-toimintaan.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat merkittäviä toimijoita maahanmuuttajien kouluttajina. Tutkimuksissa vapaan sivistystyön on todettu tuottavan osallistujille monenlaisia hyötyjä. Oppilaitosten koko ja ylläpitäjärankenteet vaihtelevat. Joukossa on myös hyvin pieniä oppilaitoksia. Jatkossa rahoituksen ennakoitavuus ja toiminnan tehokkaampi koordinointi mm. jatkuvan oppimisen näkökulmasta lisääntyvää senioriväestöä ajatellen on tärkeää, ei vähiten seniorikansalaisten digitaalisten kehittäjänä ja ylläpitäjänä.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Aikuisille tulee turvata nykyistä paremmin ohjauksellinen tuki opiskeluun hakeutumiseen huolehtimalla riittävästä ohjaushenkilöstön resurssista. Aikuisten osaamisen kehittämisen vahvistamiseksi ja yhdenvertaisuuden tukemiseksi oppilaitosten ulkopuolella oleville työkäisille tulee myös olla riittävästi tarjolla ammatinvalinta- ja uraohjauspalvelua erilaisissa työelämäsiirtymissä, mitä psykologit tarjoavat tällä hetkellä TE-toimistoissa. TE-toimistojen julkisia ammatinvalinta- ja uraohjauspalveluja on resursoitava selvästi nykyistä paremmin.

Oppisopimuskoulutusta ei selonteossa mainita lainkaan. Oppisopimuskoulutus tulisi ilman muuta olla jatkossa yksi tutkinnon hankkimisvaihtoehto. Oppisopimusta tulisi tulevaisuudessa kehittää siten, että valtio tukisi koulutusta aluksi vahvemmin omalla rahoituksella. Oppisopimuspaikkojen saamista tulisi vahvistaa siten, että oppilaitosten vastuulla olisi myös oppisopimuspaikkojen hankkiminen.

Työvaltaista koulutusta tulee jatkossa olla enemmän tarjolla käytännönläheisille nuorille ja aikuisille. Työssä opitut taidot tulisi olla mahdollista oppinollistaa nykyistä laajemmin tulevaisuudessa.

s. 41: Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutetuille on kysyntää koko ajan enemmän ja enemmän. Työntekijäpulasta ja erikoistuneiden osaajien pulasta kärsitään varsinkin kasvukeskusten ulkopuolella. Psykologien erikoistumiskoulutuksen tulisi jatkossa olla opiskelijalle maksutonta vastaavasti kuin sosiaalityön erikoistumiskoulutus ja lääkärien erikoistuminen. Samoin psykoterapeuttikoulutusta on uudistettava määritellen se erikoistumiskoulutukseksi, joka asettaa koulutukselle hintakaton. Valtion on osallistuttava koulutuksen kustannuksiin. Psykoterapia on tutkitusti tehokasta, ja yhteiskunta rahoittaa sitä merkittävässä määrin. On erikoista, että siihen kouluttautuva joutuu kustantamaan koulutuksen kokonaan itse.

”Aikuisväestön osaamisen kehittäminen ja osaamistason nostaminen on keskeinen keino...” Työurien pidentäminen ei onnistu, ellei nyt työssä olevaa aikuisväestöä riittävästi kouluteta selviytymään työssä tapahtuvista muutoksista ja esimerkiksi työn teknisyiden lisääntymisestä.

Työterveyspsykologeilla on merkittävä rooli työssä jaksamisen tukemisessa. Työpsykologipalveluiden saatavuudella ja riittävällä resurssoinnilla on merkitystä työvoiman työssä jaksamisen onnistumiseen työntekijöiden vanhetessa ja työllisten kokonaismäärän pienentyessä. Työterveyspsykologit tulee määritellä työterveyshuollon ammattihenkilöiksi, jolloin heidän vastaanotolleen pääsee tarvittaessa suoraan ilman lähetettä ja palvelut ovat kaikkien työntekijöiden, esimiesten ja työyhteisöjen käytettävissä. Työterveyspsykologeilla on osaamista esimerkiksi sekä mielenterveyden että kognitiivisen ergonomian haasteista.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Turvallinen opiskelua tukeva oppimisympäristö, opetustilat ja ammattitaitoiset opettajat sekä riittävä resursointi opiskeluhuollon henkilöstöön, opinto-ohjaukseen ja työhön ohjaukseen on keskeistä jatkossa varmistaa kaikilla koulutuksen tasoilla. Vain siten voidaan turvata opiskelijoiden mielenterveyttä ja mahdollistaa menestyksellinen, tasa-arvoinen opinnoista suoriutuminen.

”Opettajat tarvitsevat lisää osaamista erilaisten oppijoiden kohtaamiseen...” Tällä hetkellä opettajankoulutukseen sisältyy selvästi liian vähän erityisopetuksen sisältöjä, vaikka integraation myötä jokainen opettaja opettaa luokissaan erityisoppilaita. Tavoitteissa olisi hyvä nostaa selkeämmin esille opetushenkilöstön erityispedagogisen osaamisen kehittäminen sen lisäksi, että erityisopetukseen lisätään voimavaroja. Perustutkintovaiheessa pitäisi myös opettaa opiskeluhuollosta ja monialaisesta yhteistyöstä enemmän, ja perustutkinto-opetusta tulisi järjestää oppiaineiden yhteisenä esimerkiksi juuri opiskeluhuoltoa simuloiden.

s. 44 ”Ennakoidaan opettajien ja muun henkilöstön tarpeet ja opetustoimessa tarvittavan ohjaus-, tuki- ja oppilashuollon henkilöstön tarve systemaattisella ja selkeällä toimintamallilla, huomioiden molemmat kansalliskielet. Mitoitetaan koulutus tarpeiden mukaan.”

Systemaattinen ja selkeä toimintamalli on vaikea toteuttaa ilman opiskeluhuollon riittävän tiukkaa sitovaa mitoitus.

s. 45 ”Opettajat tarvitsevat lisää osaamista erilaisten oppijoiden kohtaamiseen, kieli- ja kulttuuritietoiseen kasvatukseen ja opetukseen, lasten, nuorten ja aikuisten ohjaukseen,

digipedagogiikan sekä etäopetuksen uusien opiskeluympäristöjen kehittämiseen ja hyödyntämiseen.”

Myös koulutusta monialaiseen yhteistyöhön sekä opetuksen henkilökohtaistamiseen tarvitaan lisää erityisesti toisella asteella.

Oppivelvollisuuden pidentäminen tarkoittaa sitä, että ammattioppilaitoksissa ja ehkä lukioissakin tulee olemaan opiskeluvalmiuksiltaan heikompikuntoisia opiskelijoita kuin aiemmin. Toisen asteen oppilaitoksissa on vallalla vielä pois lähettämisen kulttuuria (ei pärjää meillä -> lähetetään muualle), jota perusopetuksessa ei enää paljon esiinny, koska esimerkiksi erityiskouluja on enää vähän. Monilla ammattioppilaitosten opettajilla pedagoginen pohja on hyvin ohut, ja se aiheuttaa joskus ongelmatilanteita. Toisen asteen opettajat tarvitsevat nyt kiireellisesti koulutusta esimerkiksi luokanhallintataitoihin sekä neuropsykiatrisesti oireilevien nuorten opintojen tukemiseen jne.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

s. 46 Taito- ja taideaineilla on suuri merkitys ilmaisutaidon, esiintymistaitojen ja mediataitojen kehittymisen, kuten myös itsetunnon kannalta. Työelämä vaatii näitä valmiuksia enenevässä määrin. Esimerkiksi musiikilla on havaittu myös olevan laajempi positiivinen merkitys mm. kognitiivisten taitojen ja sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Tämän vuoksi haluaisimme laajemminkin korostaa näiden aineiden merkitystä varhaiskasvatuksen arjesta alkaen.

Taiteen ja kulttuurin merkitys tieto- ja osaamisyhteiskunnassa on tärkeä alkaen jo varhaiskasvatuksessa. Taidekasvatus edistää henkilökohtaisen taide- ja kulttuurisuhteen syntymistä, vahvistaa luovuutta, elämäntaitoja ja -ymmärrystä sekä aktiivista kansalaisuutta. Taiteen perusopetuksen ja vapaan sivistystyön piirissä taide- ja kulttuuriopetus ja -toiminta ulottuu myös aikuisväestöön, mikä on syytä huomioida vapaan sivistystyön rahoituksen ennakoitavuudessa.

Edullisen tai maksuttoman harrastamisen edistäminen koulupäivän yhteydessä on erittäin kannatettava asia, joka tukee myös perheiden hyvinvointia ja tasa-arvoa.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

s. 49 Koulumatkatuki on osoittautunut etäopetuksen aikana ongelmalliseksi. Ei ole voitu tehdä esim. niin, että ryhmät ovat vuoroviikoin lähiopetuksessa, koska opiskelijat ovat sitten menettäneet koulumatkatukensa, vaikka he ovat joutuneet maksamaan kausikorttia tältä ajalta. Koulumatkatuen saamisen perusteita tulisi muuttaa niin, että se mahdollistaa myös etänä opiskelun eri muodoissaan.

s. 50 Tavoitteissa on mainittu sekä päätoimisen opiskelun ja opintojen edistämisen tukeminen sekä toisaalta opiskelun ja työssäkäynnin yhdistämisen edistäminen. Nämä vaikuttavat keskenään ristiriitaisilta tavoitteilta. Töiden tekeminen opintojen ohella nykyisellään monien kohdalla viivästyttää opintojen valmistumista, ja toisaalta lisää riskiä opiskelijoiden kuormittumiselle, uupumiselle ja loppuun palamiselle, mistä on yliopistomaailmassa ollut kasvavaa huolta.

Olisiko paikallaan tarkastella erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden opiskelun tukea, ja esim. sitä, miten se linkittyy vaikkapa Kelan myöntämän nuoren kuntoutusrahan kanssa. Jos opiskelupolku

on vaikkapa mielenterveys- tai päihdeongelmien takia rikkonainen, miten opintotukijärjestelmä tukee tällaisen opiskelijan opintojen loppuunsaattamista?

Opiskelumahdollisuuksien tasavertaisuutta lisää opintotukien parantaminen kokonaisuutena mutta erityisesti myös avoimen korkeakoulun väylä- ja polkuopintojen osalta.

Valma-koulutuksessa tulisi jatkossa voida opiskella myös työttömyysturvalla.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

ss. 43 ja 51-52: Opettajien kelpoisuus, Ruotsinkielinen koulutus: Maahanmuuttajille tulisi ensisijaisesti opettaa suomea, koska suomessa sitä lähes kaikki puhuvat, myös suurin osa ruotsinkielisistä. Työllistyminen Suomessa edellyttää aina suomen kielen taitoa, jos asuu suomenkielisessä tai kaksikielisessä kunnassa.

Suomen lainsäädännössä oikeus molempien kansalliskielten (suomi ja ruotsi) käyttöön ja oikeus ruotsinkieliseen koulutukseen on periaatteessa turvattu, mutta käytännössä tämä ei aina toteudu. Vahva kielitaito on kognitiivisten, ajattelun taitojen kehittymisen ja kaiken oppimisen edellytys. Koulutuksessa tulee huolehtia myös niiden lasten ja nuorten kielenkehityksestä, joilla on kaksi kotikieltä, ja ruotsinkielisen koulutuksen tulee olla tulevaisuudessa houkutteleva vaihtoehto kaksikielisille perheille.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen oppiminen sekä luku- ja kirjoitustaito ovat keskeisen tärkeitä kotoutumisen ja yhteisöön sopeutumisen kannalta sekä opintoihin ja aikanaan suomalaiseen työelämään sijoittumisen mahdollistajia. Maahanmuuttajille tulee varmistaa riittävä kielitaito ammatillisten opintojen aikana, jotta työllistyminen opintojen jälkeen aidosti mahdollista toteutua.

Tekstissä voisi vielä paremmin nostaa esiin maahanmuuttajataustaisten perusopetuksen suorittamiseen liittyviä ongelmia. Jos maahan tulee esim. yläkouluikäinen nuori, joka ei ole käynyt koulua kotimaassaan, ei ole mitään järkeä, että häntä yritetään opettaa suomalaisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esim. jos kielitaito on hyvin heikko tai oppilas hallitsee matematiikasta vain alkeita, ei ole järkevää yrittää opettaa hänelle yleisopetuksen tavoitteiden mukaisesti vaikkapa fysiikkaa tai kemiaa. Toki voi yksilöllistää oppiaineita, mutta olisi tärkeää päästä vieläkin vapaammin räätälöimään opintojen sisältöjä - tavoitteena jatko-opinnoissa ja aikuisuudessa tarvittavien välttämättömien taitojen oppiminen.

Realistista työelämätietoutta paikallisesta työelämästä ja käytänteistä sekä maahanmuuttajien työelämävalmiuksia kokonaisuudessaan tulisi entisestään vahvistaa kotoutumisen ja/tai ammatillisen koulutuksen aikana.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

s. 65: Koulutuksen ”periytyvyys” (lääketiede, kauppatiede, DI-koulutus) ja tasa-arvo: Onko perhetaustan lisäksi muista rakenteellisista syrjiviä tekijöitä olemassa? Mikä on opiskelijan äidinkielen vaikutus koulutuspaikkojen määrään? Onko lääketiede-, kauppatiede-, ja DI-koulutusta Suomessa äidinkielen suhteellista osuutta vastaava määrä sekä suomen- että ruotsinkielisille opiskelijoille?

ss. 6-8, 22, 27 ja luku 4: Teknologian ja digitalisaation mahdollisuudet koulutuksessa ja tutkimuksessa: Koronapandemian takia järjestetyssä etäopetuksessa on laajasti otettu käyttöön erilaisia digitaalisia oppimisympäristöjä hyödyntäviä opiskelujärjestelyjä, joiden soveltamiseen pitäisi panostaa jatkossakin. Etäopiskelu ja digitaaliset alustat soveltuvat hyvin teoreettiseen peruskoulun jälkeiseen opiskeluun ammatillisissa oppilaitoksissa, lukioissa ja korkeakouluissa, mikä voi osaltaan lisätä alueellista tasa-arvoa opiskelussa. Vaikutukset kustannuksiin voivat olla erittäin merkittäviä. On kuitenkin edelleen erittäin tärkeää huomioida ne oppilaat, jotka tarvitsevat erityistä tukea teknisten ympäristöjen hyödyntämisessä opiskelussa (esim. hahmottamisvaikeuksista tai neuropsykiatrisista oireista kärsivät). Digitalisaation lisääminen opetuksessa ei saa heikentää oppilaan saaman ohjauksen määrää tai tasoa. Oppiminen sekä ihmisen psykososiaaliset tarpeet edellyttävät myös yhteyttä ja luottamusta toisiin ihmisiin.

ss. 68-69: Digitalisaatio opetuksessa ja koulutuksessa: Tässä yhteydessä olisi hyvä tuoda esiin, että varallisuuserot oppilaiden kesken voivat tuoda potentiaalista eriarvoisuutta tieto- ja viestintäteknologian taitojen omaksumisessa yksinkertaisesti siksi, että laitteet ovat arvokkaita. Sen lisäksi, että perheiden välillä on tässä suuria eroja, myös koulujen välillä on eroja. Esim. jotkut koulut tarjoavat oppilailleen tabletit omaan käyttöön, toisilla kukin oppilas pääsee käyttämään konetta vain harvoin. Laitteiden ja kyllin nopeiden yhteyksien varmistaminen tasapuolisesti on suuri eriarvoistava haaste myös etäopetuksen toteuttamisen kannalta.

“Selvityksen tuloksissa todetaan, ettei vapaa-ajalla tapahtuva aktiivinen digitaalisten laitteiden käyttö riitä kartuttamaan tarvittavia taitoja digitalisoituvassa yhteiskunnassa toimimiseen. Perusopetus ei kykene tässä vaiheessa tarjoamaan tasa-arvoisia oppimismahdollisuuksia digitaalisten taitojen kehittymiselle. “

Perusopetuksessa digitaalisten välineiden käytön oppimiseen voi vaikuttaa myös välineillä kouluaikana tapahtuva ”vapaa-ajan käyttö”, ei ainoastaan opetuksen puutteet. Digitaalisten välineiden lisääntyvä käyttö vaatii myös hyvinvointitekijöiden huomioimista; digitaalisten välineiden jatkuva käyttö sekä oppimisessa että vapaa-ajalla kuormittavat lapsia ja nuoria sekä fyysisesti että psyykkisesti eikä digitaalisten välineiden käyttö saisi korvata aitoa sosiaalista vuorovaikutusta ja vuoropuhelua.

Ahtola Annarilla
Suomen Psykologiliitto